

עו"ד שי גלעד

אל תמהרו להחרים

במשטרה סבורים שהחרמת מכוניות תרתיע נהגים ותסייע במלחמה בתאונות הדרכים • אבל מה עם זכויות הקניין של הנהג? מי יפצה אותו אם ייגרם למכוניתו נזק במגרש האחסון? ומה אם יוחלט להחרים לנהג צעיר את המכונית שבבעלות אביו? המחוקק הותיר שאלות רבות ללא מענה והוכיח עד כמה השיטה בעייתית

ביצע את העבירה, יש משום פגיעה קיצונית ובלתי מידתית שהמחוקק לא נתן את דעתו עליה.

ואם לא די בכך, הרי שנראה כי המחוקק לא נתן דעתו גם לשאלות בדיני הנזיקין שעלולות לצוין עקב שימוש בהוראות החוק. כלי הרכב שייגרו ויאוחסנו עקב צו החרמה עלולים להינזק, להתקלקל ולאבד מערכם. אם בכונת המחוקק היה להעניש את הנהג העבריין בשלילת זכותו הקניינית ברכב לתקופה קצובה, הרי שעונשו לעיתים יהיה גדול עוד יותר כשאחסונו של הרכב יגרור אחריו עילות תביעה נזיקיות. עילות אלו יתרחבו עוד יותר כשלא תהיה זהות בין הנהג העבריין לבעל הרכב, וכשכלי הרכב משמש לייצור פרנסה לבעליו. בעתיד, אם כך, אנו צופים כי יוגשו תביעות נזיקין נגד המשטרה ונגד מגרשי האחסנה על נזקים ישירים ועקיפים שנגרמו לכלי הרכב עקב אחסונם.

המחוקק הותיר פתח צר לבעל הרכב לפנייה לבית המשפט לצורך בייטולו של צו איסור השימוש. בית המשפט יהיה רשאי לבטל את הצו אם הוכיח בעל הרכב שהרכב נלקח ממנו ללא ידיעתו וללא הסכמתו, או אם הוכיח שמי שנהג ברכב פעל בניגוד להוראותיו אף שעשה כל שביכולתו כדי למנוע את העבירה.

ברור כי מי שנלקח ממנו הרכב ללא רשותו יהיה פטור מעונש זה, אך על מי שהתיר את הנהיגה, ואלו יהיו מירב המקרים, יהיה נטל משפטי כבד מנשוא שאותו יצטרך להוכיח כדי לחלץ את רכבו מהחרמה. כאמור, יהיה עליו להוכיח כי נתן הוראות ברורות לנהג, וכי זה פעל בניגוד להוראות, ובנוסף - להוכיח כי עשה כל שביכולתו כדי למנוע את העבירה. היינו, יהיה עליו להוכיח מאמץ יתר כנה ורציני למניעת ביצוען של העבירות.

מלבד הודעת איסור השימוש המנהלית, שכאמור ניתנה לסמכותו של שוטף, מצויה סמכות שיפוטית בחוק לשופט שמוסמך לאסור שימוש ברכב לאחר הרשעה לתקופה של עד 120 יום. כידוע, ההליך השיפוטי עצמו מתבצע תקופה של חודשים רבים לאחר מועד ביצוע העבירה, וצו שיפוטי שכזה יכול שינתן רק לאחר הרשעתו של הנהג בביצוע העבירה. ואולם בשל חלוף הזמן, וכשבעלי הרכב יהיו מודעים לאפשרות כי הם צפויים לצו איסור שימוש שיפוטי במסגרת גזר הדין, עלולה לפעול מערכת של הברחת בעלויות ברכב כדי לסכל ביצועו של מרכיב ענישה זה.

המחוקק לא נתן דעתו לאפשרות זו ולא קבע דרכים שבהן ניתן יהיה למנוע העברת הבעלות בכלי רכב אלו, ואף ספק אם ניתן יהיה להגביל את זכות הקניין עוד טרם הורשע הנאשם. לאמצעי האכיפה של החרמת כלי הרכב נמצאו מסגרים רבים, וכלי התקשורת מלאו באחרונה בתשדירים בעניין. אך נראה כי השימוש באמצעי זה בעייתית ביותר, והוא יינטש אחר כבוד באותה מהירות שבה הוחל השימוש בו.

משטרת ישראל והרשות הלאומית לבטיחות בדרכים יצאו לאחרונה במסע פרסום סביב אמצעי אכיפה חדש המצוי בידי המשטרה - החרמת כלי רכב. למעשה אין מדובר באמצעי חדש. מזה זמן רב אפשרו הוראות החוק למשטרה להשתמש בהחרמה לאכיפה מנהלית ואף לבתי המשפט. אלא שעד עתה כמעט שלא נעשה בה שימוש.

גם לאחר שבחודשים האחרונים הורחבו תקופת החרמה המנהלית ל-60 יום ותקופת הענישה על ידי בתי המשפט ל-120 יום, ואף שהורחבה רשימת העבירות בגינן ניתן להשתמש באמצעי זה, נמנעו רשויות האכיפה והשפיטה להשתמש בו, למעט במקרים ספורים.

הנימוק שנשמע מפי המשטרה היה העדר יכולת לאכוף את החרמה, בהעדר מגרשי אחסון ובהעדר הוראה חוקית המאפשרת אחסונו של כלי הרכב המוחרם. לטענת המשטרה, על פי ניסוחו הקודם של החוק, כל שיכולה היתה לעשות הוא לתת בידיו של הנהג הודעה האוסרת עליו את השימוש בכלי הרכב ומקום חנייתו של הרכב לאותה תקופה. ואולם קשה היה עליה לוודא ביצועה של הוראה זו. לפיכך, התעקשו במשטרה, היה אמצעי זה בלתי אכיף - והנהגים היו ממשיכים לנהוג בכלי רכבם.

בעקבות תלונות המשטרה, הוחלט לייצל את המערכת ולהקל על שוטף התנועה את מלאכת האכיפה. באחרונה, לאחר שהותקנו תקנות המדיירות את קביעת זהותם של מגרשי האחסון ותעריפי האחסון והגרידה, נתן המחוקק את האות - והמשטרה החלה להפעיל את סמכותה בקול תרועה גדול. לטענת המשטרה, מדובר באמצעי אכיפה חשוב שאף הוכיח עצמו במדינות אחרות. ואולם השימוש בו מעורר תהיות לא מעטות ומעלה ספק באם ניתן יהיה להשתמש בו לאורך זמן ואם יצליח לשרוד במבחנים משפטיים שצפויים לו בעתיד - או שמא נעשה רק לצורכי יחסי ציבור.

החרמת כלי רכב היא פגיעה ממשית בזכות קניינית עוד טרם משפט, כשעדיין לא הוכחה אשמתו של הנאשם. אמנם רשימת העבירות שבגינן מבקשת המשטרה להחרים כלי רכב כוללת עבירות חמורות ביותר. ניתן למצוא בה עבירות כגון נהיגה תחת השפעת סמים או אלכוהול, נהיגה בזמן פסילה, הפקדה לאחר פגיעה, הסעת נוסעים מעל המותר או הסעת נוסעים בשכר ללא היתר. אך הפגיעה בקניין - היינו שלילת זכות הקניין בכלי הרכב לתקופה ארוכה - עלולה להיות לא מידתית. זאת ועוד. לעיתים, היא אף עלולה לפגוע במי שכלל לא מיוחסת לו עבירה כלשהי. וזאת, כשבעל הרכב אינו הנהג שביצע את העבירה וכשלא היתה לו שליטה על העבירה או אפשרות למנוע אותה.

אין ספק שבעל הרכב אינו יכול למנוע את ביצוען של העבירות שצוינו בעת מסירת החזקה במכונית לנהג אחר. כל זאת, לעומת עבירות אחרות המצויות ברשימה, שלגביהן יכול בעל הרכב למנוע את העבירה בהקפדה יתרה (הכוונה לעבירות של שימוש ברכב שעליו ניתנה הודעת איסור שימוש, או התרת נהיגה לבלתי מורשה לנהיגה). וכך, בשלילת זכות הקניין מאדם שאינו צד להליך הפלילי, כלומר בעל הרכב שלא

* הכותב משמש כיו"ר ועדת התעבורה של לשכת עורכי הדין.